

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

OBRAZ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA V ČESKÉ A
ČESKOSLOVENSKÉ KINEMATOGRAFII PO ROCE 1989 A JEHO
VLIV NA NÁZOR SPOLEČNOSTI

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Veber, Th.D.

Autor práce: Martina Plojharová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Prezenční

Ročník: IV.

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně dostupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 3.4.2013

Podpis studentky:.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Tomáši Veberovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

Úvod	6
1 Společnost	8
1.1 Lidová společnost	8
1.2 Občanská společnost.....	8
1.3 Veřejnost a veřejné mínění	8
2 Média.....	10
2.1 Funkce médií.....	10
2.2 Vliv médií na společnost.....	11
2.2.1 Vývoj předpokládaných dopadů médií	14
2.2.2 Typy předpokládaných dopadu médií.....	16
2.2.3 Mystifikace médií	18
3 Kinematografie.....	20
3.1 Česká kinematografie	21
3.2 Česká a československá kinematografie po roce 1989	21
3.3 Televize.....	22
4 Sociální práce	23
4.1 Vývoj sociální práce jako vědní disciplíny.....	24
4.1.1 Totalitní éra.....	25
4.1.2 Současnost	26
5 Sociální pracovník.....	27
5.1 Kvalifikační požadavky sociálního pracovníka	27
5.2 Stručný popis práce sociálního pracovníka	28
5.3 Vlastnosti sociálního pracovníka	28
5.4 Vlastní zkušenost se sociálním pracovníkem	29

6 Obraz sociálního pracovníka v české a československé kinematografii po roce 1989 a jeho vliv na názor veřejnosti	30
6.1 Kolja.....	30
6.2 Requiem pro panenku	31
6.3 Ordinace v růžové zahradě 2	33
Závěr	35
Seznam použité literatury	37

Úvod

Současná společnost považuje média za samozřejmost. Kromě toho, že díky nim získáváme čerstvé informace, stala se zároveň složkou každodenní zábavy. Médii je velké množství a neustále vznikají nová, o čemž svědčí například rychlý nástup nových televizí, a tak je dnes základní nabídka televizí poměrně široká. Média hrají v současné společnosti nesmírně důležitou roli.

Kromě základních médií, jako jsou noviny, rádia, knihy a podobně, mohu zmínit internet nebo televizi. Právě televize je pro mou práci stěžejní. Jistě si každý vybaví jeden či více televizorů, které se nacházejí v jeho domácnosti. Televize provází volný čas milionů diváků každý den a vysílaný program se věnuje nejrozličnějším tématům.

Vzhledem k tomu, že studuji obor sociální a charitativní práce, zaujme mne vždy televizní program, který se touto tematikou zabývá. V paměti mi utkvělo několik filmů, ve kterých se objevuje postava sociální pracovnice. Její ztvárnění však často zdaleka neodpovídá tomu, jak by sociální pracovník měl vystupovat. Mnohdy je na ni vrháno až přehnaně silné negativní světlo. Nebo je naopak divák mystifikován postavou, která je přespříliš, až nelidsky pozitivně laděna. Divák si pak může vytvořit zcela zkreslený pohled na tuto profesi. S reálným sociálním pracovníkem se setkávám i během výkonu svého povolání pečovatelky v domově důchodců, proto mám možnost srovnání. Většina diváků však tuto možnost nemá, neboť v reálném životě se se sociálním pracovníkem běžně často neseťká.

Má práce bude obsahovat dvě hlavní oblasti. První se zaměří na popis médií jako takových. Dále zmíním, jak média mohou ovlivnit čtenáře, diváky, či posluchače, ale i naopak, jak publikum působí na média. Kromě toho věnuji část práce tomu, jak se obecně necháváme médii mystifikovat. V druhé části se zaměřím na konkrétní projevy médií. K tomu využiji obrazu sociálního pracovníka v kinematografii.

V mé práci bych se tedy ráda zamyslela nad tím, jakou roli v našem životě média hrají, jak se dokážou měnit a přizpůsobovat divákovi, k čemuž často využívají i lži. Tato lež se projevuje také v zobrazování sociálního pracovníka. Ve výsledku se také zamyslím nad celkovým postavením sociálního pracovníka v současné postmoderní společnosti.

Po úvodní části práce bude následovat stať věnující se společnosti. Co společnost je a jak ji dělí odborná literatura. Tuto stať jsem zvolila proto, že v práci je často používán pojem média, která by bez společnosti nemohla existovat.

Dále se budu věnovat již zmíněné kinematografii a tudíž i médiím. Tato část bude stěžejním úsekem práce.

Kromě zobrazení sociálního pracovníka v kinematografii také zmíním, jak je vyličen v odborné literatuře. Začnu se základním popisem sociální práce a sociálního pracovníka, aby si čtenář dokázal utvořit obrázek o tom, čemu se sociální práce věnuje a kdo a jakým způsobem ji může vykonávat. Vzhledem k tomu, že pracuji v sociálních službách, popíši, jakou mám se sociálními pracovníky vlastní zkušenost a srovnám ho s obrazem mediálním.

V předposlední části práce pak popíši tři vybrané kinematografické počiny, které vznikly po roce 1989: *Kolja*¹, *Requiem pro panenku*² a *Ordinace v růžové zahradě*³. Tyto snímky jsem zvolila proto, že sociální pracovník je zde zobrazen v krajní podobě. Jak z negativního, tak z pozitivního hlediska. Ve všech případech tak, jak by sociální pracovník vypadat neměl.

Poslední část se bude věnovat výsledkům a shrnutí předchozího textu.

Bakalářská práce se opírá o zdroje literární, internetové, kinematografické, ale i o mé vlastní poznámky a postřehy. Z literatury vycházím především z děl autorů jako je Jan Jirák, Jiří Buriánek či Oldřich Matoušek. Další prameny budou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

---

¹ *Kolja* [film na DVD-ROM]. Režie Jan Svěrák. Česko: 1996.

² *Requiem pro panenku* [film na DVD-ROM]. Režie Filip Renč. Československo: 1991.

³ *Ordinace v růžové zahradě* [televizní seriál]. TV Nova, Režie Ján Sebechlebský. Česko: 2011.

1 Společnost

Společnost je systém vzájemných vztahů, které spojují jednotlivce. Společnost potřebuje ke svému fungování kulturu. Bez ní bychom nebyli společenskými lidmi. Neměli bychom totiž žádný jazyk a mohli bychom se vyjadřovat a přemýšlet jen zcela omezeně.⁴

Společnost můžeme dělit do mnoha kategorií, k základním patří rozdělení na lidovou a občanskou společnost.

1.1 Lidová společnost

Lidová společnost je malá, nevzdělaná a izolovaná. Disponuje však silným smyslem pro skupinovou solidaritu. Převládá zde spontánní, osobní a nekritické chování. Legislativa není uzpůsobena pro intelektuální cíle ani experimenty. Nejdůležitější jednotkou je rodina. Posvátné převládá nad sekulárním a ekonomika je statková, nikoli tržní.⁵

1.2 Občanská společnost

Termín „občanská společnost“ zahrnuje domácnosti, náboženské skupiny, odbory, soukromé společnosti, politické strany, humanitární organizace, sdružení přátel školy a podobně. Jedná se tedy o činnosti, instituce, hnutí a sociální vztahy, které jsou organizovány soukromě a nejsou přímo řízeny státem. Stát však díky své moci (tvorba zákonů, zdanění, vzdělávání...) hluboce zasahuje do institucí a procesů občanské společnosti a tím vlastně vytváří podmínky a obrysy občanské společnosti. Můžeme tedy říci, že občanskou společnost konstituuje stát.⁶

1.3 Veřejnost a veřejné mínění

Veřejné mínění je všeobecně známý pojem, který ne každý dokáže přesně definovat, přestože určitou představu o jeho významu má. Abychom správně pochopili význam spojení veřejné mínění, je dobré vysvětlit si oba pojmy zvlášť.

---

⁴ Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 4.

⁵ Srov. THOMPSON, K. *Klíčové citace v sociologii*. Brno: BARRISTER&PRINCIPAL, 2001, s. 66.

⁶ Srov. tamtéž, s. 76-77.

Buriánek definuje *mínění* jako verbalizovaný postoj. Postoj znamená trvalejší tendenci hodnotit něco určitým způsobem. Konkrétní podnět tak vstupuje do percepčního pole, je zpracován v intencích stávajícího postoje či hodnot a pak vyjádřen jako mínění či individuální názor.⁷

Veřejnost pak představuje volný souhrn jednotlivců spojených elementárním zájmem o určitou věc. Nemá organizaci, ale má možnost komunikovat, vyjadřovat souhlas či nesouhlas.⁸ Dá se říci, že veřejnost je protikladem soukromé sféry a zároveň prostorem odděleným od státu, ale umožňuje jeho kontrolu a ovlivňování. Zjednodušeně řečeno, jedná se o soubor lidí, kteří se zajímají o veřejné dění a správu věcí veřejných. Veřejnost je principem volného přístupu, což je základem demokratického zřízení a prostředkem kontroly moci. Veřejnost má tedy funkci politické a sociální kontroly, neboť je předmětem zájmu subjektů, které ke své legitimizaci potřebují podporu tzv. *veřejného mínění*.⁹

Aby mohlo veřejné mínění vzniknout, musí existovat možnost činit veřejná rozhodnutí. Není tedy náhodou, že sociologické výzkumy veřejného mínění začaly ve Spojených státech zhruba ve 30. letech minulého století. V jejich pozadí stála snaha předpovídat výsledky voleb.¹⁰

Buriánek dále uvádí, že veřejné mínění nemusí být vždy vyjádřeno nahlas. Sociologové již popsali tzv. spirálu mlčení: jestliže se o něčem z nějakého důvodu mlčí, připojují se k tomu postupně široké vrstvy. Vzniká tak zdání, že vše je v pořádku, že alternativní názory neexistují. Zvláště pak vládnoucí část společnosti se nechá ochotně přesvědčit o nepřítomnosti rozporů, které však zůstávají, jen jaksi vypadly z diskursu.¹¹

---

⁷ Srov. BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 2003, s. 85.

⁸ Srov. tamtéž, s. 85.

⁹ Srov. REIFOVÁ, I. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 307-309.

¹⁰ Srov. BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 2003, s. 85.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 85.

2 Média

Jak již bylo popsáno v úvodu, média dnes patří k nejčastěji používaným pojmům. Veřejnost si pod významem pojmu média nejčastěji představí médium komunikační. Do této skupiny řadíme právě média, jako jsou noviny, knihy či televize. Význam pojmu je však mnohem širší.

Pojem *médium* je běžně používán v oborech, jako je fyzika, chemie, biologie, ale i v teorii sociální komunikace. Slovo médium, které pochází z latiny, totiž znamená prostředek či zprostředkujícího činitele. Médium je tedy to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení.¹²

2.1 Funkce médií

Komunikační média mají ve společnosti zásadní a stále vzrůstající význam, neboť jsou zdrojem moci. Disponují prostředkem vlivu, prosazováním inovací ve společnosti či informacemi důležitými pro fungování většiny společenských institucí. Dá se říci, že jsou i prostředím, kde se odehrává řada událostí veřejného života. Slouží nám jako zdroj výkladu sociální reality, neboť média jsou místem, kde jsou nejvýrazněji vyjadřovány změny v kultuře a v hodnotách společnosti. Jsou také klíčem ke slávě a proslavení osobnosti. V neposlední řadě mají úlohu veřejně sdílených významových soustav-vymezují, co je normální.¹³

Média jsou také prostředkem zábavy a určují nejběžnější způsoby trávení volného času. Pomáhají ho rovněž organizovat. Ve výsledku představují největší a stále se rozšiřující průmyslové odvětví, které nabízí mnoho pracovních příležitostí a bohatou škálu potencionálních ekonomických zisků.¹⁴

V oblasti postavení médií ve společnosti hraje důležitou roli pojem *medializace*. Tedy jedním slovem skutečnost, kdy život jedince, skupiny i celé společnosti je prostoupen médii. Medializací se rozumí skutečnost, kdy společensky významné aktivity (ekonomické, politické i kulturní povahy) se odehrávají prostřednictvím médií a s jejich aktivní účastí.¹⁵

---

¹² Srov. JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007, s. 16.

¹³ Srov. McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, 1999, s. 21.

¹⁴ Tamtéž, s. 21.

¹⁵ JIRÁK, J., WOLÁK, R. *Mediální gramotnost-nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007, s. 6.

2.2 Vliv médií na společnost

Mezi veřejností je všeobecně rozšířené povědomí o tom, že média nás určitým způsobem ovlivňují. Tato skutečnost může být způsobena například zprávami o dětských vrazích, kteří se u svých činů inspirovali akčními filmy nebo počítačovými hrami. Když odstoupím od tak extrémních případů, jistě často v běžném životě sami zvážíme, zda vysílaný program mohou sledovat děti a televizní stanice nám často sami sdělí, že program není vhodný pro mladistvé. Jiný příklad se týká stylu oblékání, neboť se mnoho žen i mužů často v této oblasti inspiroje celebritami, které potkávají pouze přes televizní obrazovku či noviny. Billboardy u silnic či častá reklama v televizi je jen důkazem předpokládaného účinku médií ze strany inzerentů. Dále mohu uvést i jiné příklady, konkrétně z mého života. Stejně, jako může existovat souvislost mezi reklamou a prodejem určitého zboží, i tak mohou být ovlivněni diváci obrazem sociálního pracovníka v kinematografii. Nejednou jsem svým okolím totiž byla označena za „Zubatou“ (viz. str. 30) po představení oboru svého studia.

Média mohou tedy rozšiřovat obzory, vzdělávat, ovlivňovat styl života, dokážou však i děsit, navádět ke společensky nežádoucímu chování či uvádět v omyl.¹⁶ Média jsou zároveň důležitou složkou socializace a identifikace se společností. V této oblasti dokážou zastínit školu i rodinu.¹⁷

Představy o účinku médií jsou zaneseny i do mediální legislativy, neboť existuje požadavek nezařazovat mezi šestou hodinou ranní a desátou večerní pořady, které nejsou vhodné pro dítě, a to zejména vzhledem k jeho fyzickému a psychickému vývoji. Tato skutečnost fakticky vyjadřuje přesvědčení, že existují pořady, které vývoj dítěte ohrozit mohou.¹⁸

Jakým způsobem média působí, však nelze určit zcela jednoznačně. To je dáno nejen rozdílným pohledem na média a mediální komunikaci, ale i tím, že se jedná o neustále měnící se systém s vnitřní dynamikou vývoje, která je dána ekonomickými podmínkami či technologickými možnostmi. Navíc média jsou natolik provázána s dalšími institucemi, že není možné jejich vliv zcela oddělovat a zkoumat samostatně.¹⁹ Odhalování účinků médií na jednotlivce a společnost je tedy velkou kapitolou vývoje

¹⁶ srov. JIRÁK, J., KÖPPOVÁ, B. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007, s. 151.

¹⁷ JIRÁK, J., WOLÁK, R. *Mediální gramotnost-nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, s. 6.

¹⁸ JIRÁK, J. O účincích médií. *Rvp: Metodický portál* [online]. 20.06.2005 [cit. 2013-03-05]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/246/O-UCINCICH-MEDII.html/>>.

¹⁹ Srov. JIRÁK, J., KÖPPOVÁ, B. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007, s. 151-152.

studia médií. Otázka, jak média ovlivňují náš život, zajímala už první generaci výzkumníků médií a ve výzkumu a analýzách mediální komunikace je doslova všude přítomná.²⁰

Mnoho odborníků se výrazně zabývá vlivem násilných scén ve filmu na chování jedinců. Nejrozsáhlejší výzkum provedl Gerbner, který analyzoval vzorky všech amerických kanálů od roku 1967 až do počátku osmdesátých let. Asi osmdesát procent televizních programů obsahovalo násilné epizody (v průměru 7,5krát za hodinu). Programy pro děti byly ještě násilnější, i když se v nich tak často nezabýjelo. Vůbec nejvíc násilných činů se vyskytovalo v kreslených filmech. Jaký vliv má toto násilí na diváky, tím se zabýval F.S. Anderson, který shromáždil výsledky 67 studií z let 1956 až 1976. Asi tři čtvrtiny těchto výzkumů určitou souvislost našly. Dalších dvacet procent nedospělo k žádným jednoznačným závěrům a ve třech procentech dokonce autoři tvrdili, že sledování násilí na obrazovce dokonce agresivitu snižuje. Je však důležité zmínit, že Anderson použil různé metody na jednotlivé výzkumy.²¹

V dramatech s kriminální zápletkou i v kreslených filmech bývá ústředním tématem spravedlnost a trest, divák tedy nakonec může být ovlivněn morálním poselstvím, které potrestání viníka přináší. Současné výzkumy účinku televize na diváky dosud většinou spatřují v divácích pasivní subjekty, které nekriticky přijímají vše, co shlédnou. Je proto sporné, zda násilí zobrazené ve videohrách, televizi nebo filmu přímo povzbuzuje násilnické sklony u těch, kdo je sledují.²²

Účinků mediální komunikace je dle Jana Jiráka mnoho a jsou velmi rozdílné. Mohou být krátkodobé, nebo dlouhodobé, zjevné, nebo skryté, mohou být silné nebo slabé. Mohou se odvozovat od kterékoli z velkého počtu aspektů obsahu komunikace. Lze o nich uvažovat jako o psychologických, politických, ekonomických či sociologických. Mohou se projevovat na postojích, hodnotách, úrovni informovanosti, dovednostech, vkusu či na chování.²³

Na dopad médií podle něho můžeme nahlížet ze dvou pohledů. První představa stojí za tím, že média mají potencionálně silný dopad. Ten přitom z daleka nemusí být záměrný či zamýšlený. Média produkují jisté obsahy za určitých okolností, a tímto počínáním zcela jistě vyvolávají určité účinky – tedy ovlivňují, kultivují publikum a příjemce. Pak by se dalo uvažovat o tom, že existuje souvislost např. mezi komerční

---

²⁰ Srov. TRAMPOTA, T., VOJTĚCHOVSKÁ, M. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, s. 228.

²¹ Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 366-367.

²² Srov. tamtéž, s. 367.

²³ Srov. JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007, s. 171.

reklamní kampaní a spotřebitelským chováním, mezi předvolební kampaní politické strany a jejím úspěchem ve volbách či mezi mírou naturalističnosti násilných scén v televizi a nárůstem agresivního chování v dětském kolektivu. Ve všech příkladech vychází úvaha z předpokladu, že média jsou schopna pěstovat jednání či postoje příjemců.²⁴

Předchozí stať potvrzuje úvodní text o předpokládaném účinku médií, který mezi veřejností panuje. Tato představa není však jediná a existují názory, které na tuto problematiku nahlíží z opačného úhlu, právě jak nastiňuje opět Jan Jiráček.

Na druhé straně tedy stojí představa, že publikum je aktivní činitel v procesu mediální komunikace, že si jeho jednotliví členové vybírají nabízené mediální produkty podle svých osobních zájmů, životního stylu, momentálního rozpoložení apod. Protože média jsou součástí stejného sociálního a kulturního kontextu jako publikum (a navíc jsou na přízni publika do značné míry ekonomicky závislá), musí se tomuto kontextu a aktivitě publika přizpůsobovat. Podle této představy nepůsobí jen média na publikum, ale také publikum na média. Na základě tohoto uvažování je možné předpokládat, že např. nekonečné televizní seriály jsou ve skutečnosti podřízeny podobou, zápletkami i postavami hodnotám a postojům těch skupin, které je nejvíce sledují, tedy ženám ze středních vrstev v domácnosti.²⁵

Je proto zřejmé, že ve vztahu mezi médii a společností jde o vztah vzájemného ovlivňování. Média sice sama o sobě nezpůsobují posuny v postojích, chování či emocionálním rozpoložení, ale mohou je potvrzovat, posilovat či oslabovat, nebo dokonce zpochybňovat.²⁶ Ať už uvažujeme v rámci té či oné perspektivy, přece jen mají tyto dvě perspektivy jedno společné: snaží se rozpoznat podíl médií na daném stavu společnosti či rozpoložení jednotlivce a snaží se pojmenovat změny, které se v postojích jednotlivců i stavu společnosti odehrávají. Média jsou neprostupující a jsou všude kolem nás jako počasí. A stejně jako počasí, je těžké předvídat vlivy médií, jelikož je jich velký počet a jejich vzájemné vztahy jsou velmi složité. Proto uvažujeme o předpokládaných účincích médií, vědomi si toho, že jakkoliv je vliv médií na jednotlivce i společnost zřejmý a nepopíratelný, výklad povahy tohoto vlivu je obtížný a možnost důkazu namnoze nereálná. Obtíže spojené s prokazatelností příčinných vztahů (či alespoň zřetelných souvislostí) mezi médii a posuny ve společnosti jsou

---

²⁴ Srov. tamtéž, s. 171.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 171-173.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 171 – 172.

umocňovány tím, že v komplexním prostředí podnětů, jehož jsou média součástí, mohou mít jednotlivé složky tohoto prostředí různý potencionální dopad, právě podle toho, jak je prostředí zrovna nastaveno.²⁷

2.2.1 Vývoj předpokládaných dopadů médií

Problematikou působení médií na společnost se vědci nezabývají jen v současnosti, ale i v této oblasti můžeme pozorovat jistou historii.

V dějinách již vzniklo mnoho snah o kontrolu či řízení médií, které měly omezit předpokládanou schopnost médií ovlivnit publikum. Tyto snahy se projevovaly v nejrůznějších formách, jedna z nejznámějších je *cenzura* mediovaných obsahů. Stejně, jako se dějiny médií vyznačují snahou mocenských elit o omezení volnosti působení médií, objevuje se i snaha stejných elit o ovlivnění průběhu působení médií ve vlastní prospěch, tedy o *propagandu*. Cenzura i propaganda opět vychází z předpokladu, že média jsou silný společenský faktor, který může významným způsobem ovlivnit postoje a chování celé společnosti, v níž média působí.²⁸

V historii je možné zaznamenat mnoho nejrůznějších a nápadných pohybů a proměn v chování a postojích, které lze dát do souvislosti s mediální nabídkou. Tyto pohyby zahrnují například společenské změny, které nastaly po zavedení nových komunikačních technologií (například posuny ve způsobu trávení volného času spojované s příchodem kinematografie, televizního vysílání apod.) po snahu omezit působení médií ze strachu před jejich předpokládanou mocí.²⁹

Zmíněná skutečnost se zdá logická a zajímavá, nicméně potíží je v tom, že historie má sklon zaznamenávat pouze podstatné události, na kterých měla média svůj podíl. Situace, na kterých média žádný prokazatelný vliv neměla, nemá historie důvod zapisovat.³⁰

Nicméně v průběhu dějin se krystalizovala cesta ke komplexnímu pohledu na předpokládané účinky médií, která vedla přes několik vývojových etap. Hlavním rozlišujícím znakem jednotlivých etap jsou představy o síle předpokládaných účinků. Dá se říci, že jednotlivé etapy se nestřídají, ale vzájemně se doplňují, tzn., že poznání charakterizující novou etapu obohacuje poznání etapy předcházející, reaguje na ni a

---

²⁷ Tamtéž, s. 172 – 173.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 154-156.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 18.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 158.

obohacuje ji, zároveň však zcela nevyvrací její představy. Vývoj těchto představ je také ovlivněn tím, jak se společnost a sama média vyvíjela a měnila.³¹

První etapa zahrnuje první desetiletí dvacátého století až přelom jeho dvacátých a třicátých let. Není ještě podložena systematickým výzkumem účinků médií a vyznačuje se představou o tom, že publikum je prakticky bezmocné a pokud je vystaveno nějakému mediálnímu působení, bude na příslušný mediální podnět reagovat přibližně stejně. Proto toto období posléze získalo označení teorie magické střely, teorie podkožní injekce, popř. teorie očekávání. Ve všech těchto metaforických pojmenováních je zdůrazněna bezmezná moc médií. Nejvýraznějším přínosem této etapy je koncepce masové společnosti. Jedná se o množinu jedinců bez vzájemných vazeb. Koncepce této teorie je často zpochybňována.³²

Druhá etapa se odehrává v období dvacátých až šedesátých let. V této době vzkvétá empirický výzkum a postupně mizí představa o všemocnosti médií. Společnost se již nejeví jako množina pasivních jedinců, kteří nemají kam uniknout před všemocným působením médií, ale jako struktura vzájemně provázaných individuí, která jsou součástí vzájemně provázaných skupin, jsou v čilé interakci a tím potenciálně silné účinky médií omezují. Tuto etapu můžeme označit jako etapu uvažující o selektivním vlivu médií.³³

Třetí etapa spadá do sedmdesátých let dvacátého století a vyznačuje se postupným návratem k představě o spíše mocných médiích. Příznačný je zájem o hledání vlivu médií na celou společnost, nikoli pouze na jednotlivce. Uvažuje se o dlouhodobém a nepřímém vlivu médií.³⁴

Čtvrtá etapa trvá od sedmdesátých až osmdesátých let dvacátého století. Během ní se krystalizují představy, které postupně shrnují a prohlubují dosavadní představy o účincích médií. Média jsou vnímána jako mocná, ale publikum je považováno za celkem samostatné, nikoli v celku odevzdané. Roste počet televizorů a videorekordérů v domácnostech, rozšiřují se i video a DVD půjčovny.³⁵

Částečně již ve třetí, ale hlavně ve čtvrté fázi se v souvislosti s úvahami vycházejícími ze sociálně-konstruktivistické tradice výrazněji prosazují také představy o tom, že se posouvá vliv médií na vnímání sociální skutečnosti. Kromě mediované

---

³¹ Srov. tamtéž, s. 161.

³² Srov. tamtéž, s. 161.

³³ Srov. tamtéž, s. 162.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 162.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 160-167.

(společenské) reality se coby samostatný předmět úvah prosazuje mediální realita jako zvláštní typ sociální konstrukce reality. Její podoba je podmíněna nejen společností, v níž média působí, ale ekonomickou podstatou médií a rutinami, kterým podléhá výroba mediálních produktů. Následně se zkoumá vliv tohoto „mediovaného světa“ na vnímání ostatních sociálních zkušeností a zpětně působení sociálního kontextu na podobu mediální reality. Právě tato představa ospravedlňuje snahy získávat z mediálních sdělení informace o hodnotách, představách a předsudcích společnosti, v níž tato sdělení vznikala. Mediované obsahy jsou vnímány jako svébytná projekce společnosti samé, přičemž – a to je na úvahách o působení médií podstatné – tato projekce nad ostatními výrazně dominuje. Badatelé často docházejí k závěru, že lidé stále více „žijí v mediovaném světě“, nikoli v nemediované sociální konstrukci, a uvažují o vlivu „medializace“ na vnímání světa.³⁶

2.2.2 Typy předpokládaných dopadu médií

K základním typům předpokládaným dopadům médií patří samozřejmě přímé a nepřímé účinky médií, dále pak plánované a neplánované účinky.³⁷

V případě detailnějšího dělení předpokládaných účinků médií můžeme také rozlišovat, zda jsou povahy kognitivní (poznávací), postoje, citové či fyziologické, popř. zda se projeví v chování jednotlivců nebo skupin, a z hlediska vztahu k hodnotám dané společnosti, zda jsou konstruktivní či destruktivní. Další možné dělení účinků médií je buďto na úrovni jednotlivce či celé společnosti. Můžeme je považovat za slabé či silné, krátkodobé, resp. bezprostřední, a dlouhodobé – při úvahách o působení médií se často dělá zásadní rozdíl mezi okamžitými (a zpravidla krátkodobými a pomíjivými) reakcemi na nějaký mediální podnět a dlouhodobými změnami v postojích jednotlivce i v uspořádání společnosti, na nichž se mohla média podílet.³⁸

Přímé a nepřímé účinky

Úvahy o přímých účincích médií se týkají spíše ranějšího období představ o vlivu médií. Za snahami o omezení některých mediálních obsahů stojí představa, že mohou

---

³⁶ Tamtéž, s. 168.

³⁷ Slovem účinek se pak rozumí jakékoliv vyvolání, posílení nebo změnu postojů, přesvědčení, hodnot nebo jednání příjemců. (Tamtéž, s. 168.).

³⁸ Srov. tamtéž, s. 174.

například negativně ovlivnit mravní a citový vývoj jednotlivce. Součástí těchto úvah je i víra v záměrné působení médií a obavy z jejich možného zneužití (např. propagandistické úmysly).³⁹

Sledování přímých účinků se však netýká pouze potencionálně negativních dopadů médií na publikum. V této rovině uvažování můžeme například hledat pozitivum v úspěchu komerčních reklam podporující prodej konkrétního zboží. Teorie o přímých účincích médií je však snadno napadnutelná pro přehlížení aktivit publika.⁴⁰

Představa o nepřímých účincích médií stojí na hypotéze, že dopad médií se může projevit nepřímo, se značným časovým odstupem a v součinnosti s dalšími faktory.⁴¹

Plánované a neplánované účinky

Komerční politický i sociální marketing a public relations, konkrétněji pak nejrůznější typy kampaní, jejichž cílem je dosáhnout konkrétní odezvy u publika. Vše zmíněné a mnoho dalšího spadá do záměrných a plánovaných účinků médií ze strany podavatele. Snahy o kontrolu komunikačních procesů se s rozvojem médií zintenzivnily do takové míry, že dnes můžeme uvažovat o celém odvětví „plánované komunikace“.⁴²

Utřídíme-li si představy o plánovaných a neplánovaných účincích, objevíme nejčastěji zmínky o účincích reklamy na spotřebitelské chování, účinky politických kampaní na volební chování, účinky osvětových a sociálních kampaní na chování jednotlivců a na zvýšení solidárního jednání ve společnosti, účinky propagandy na ideologii a účinky mediálních rituálů na sociální kontrolu.⁴³

Pokud jde o nezáměrné účinky, nejčastěji se vyskytují zmínky o účinku mediálního násilí na agresivní chování, dopadu mediálních výjevů na sociální konstrukci reality, účincích předpojatosti médií na stereotypizaci, účincích erotických a sexuálně explicitních obsahů na postoje a jednání a o tom, jak jednotlivé typy mediálních produktů ovlivňují poznávací činnost, životní styl a vkus.⁴⁴

---

³⁹ Srov. tamtéž, s. 174-175.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 175.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 175.

⁴² Srov. tamtéž, s. 175.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 175.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 175.

Krátkodobé a dlouhodobé účinky

Zatímco krátkodobé účinky představují odezvu příjemce vyvolanou zpravidla jedním mediálním sdělením, dlouhodobý účinek představuje odezvu příjemců na základě většího množství mediálních sdělení, jejichž spotřeba je rozprostřena do delšího časového horizontu a je kumulativního charakteru.⁴⁵

2.2.3 Mystifikace médií

Ze své vlastní zkušenosti mohu uvést příklady, které vychází ze lži a mystifikace médií. Já, ale i mnoho dalších lidí, jsem nejednou přijala dopis, email i zprávu na sociální síti, která mne nabádala k rozmnožení textu a následné rozeslání svému okolí. V případě neučinění hrozila například nemocí, smrtí či jiným neštěstím. To, že lhala, si logicky domyslím, přesto mnoho lidí uvěří a zprávu posílá dál, o čemž svědčí množství dopisů, které jsem přijala. Hra typická pro děti? Omyl, stále i v současnosti přijímám podobné texty nejen od svých vrstevníků ale, i starších přátel. Je to skutečně tak, že by takové množství lidí uvěřilo tak nesmyslnému textu, nebo jej spíše považuje za zábavu?

Jiný příklad se týká textu, který na sociálních sítích varoval před nespravedlností ze strany státu. Informoval, že Romové jsou plošně osvobozeni od složení třicetikorunového poplatku za recept. Mnoho lidí uvěřilo a text sdílelo, přičemž zároveň vznikalo neskutečné množství diskuzí, týkající-se tohoto tématu. Lidé potřebovali ventilovat svou rozhořčenost nad touto situací, které na základě lživého textu bezmezně uvěřili, aniž by si zjistili přesné a pravdivé informace. Podobných případů je však možné vyjmenovat více.

Je tedy lež médií opravdu nechtěnou věcí pro publikum, nebo je z části považována i za jistou formu zábavy? Logicky bych se pokusila říci, že například u novinové zprávy je žádána serióznost a pravdivost, ale oponent by mi mohl odporovat, že existence bulváru potvrzuje i opak. Pravda totiž mnohdy není tak zajímavá jako propracovaná lež.

V současnosti je pro diváka, čtenáře či posluchače možná mnohem zábavnější barevná fikce, než realita. Lidé si zvykli na perfektně popracované fikce nejen filmů a

---

⁴⁵ TRAMPOTA, T., VOJTĚCHOVSKÁ, M. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010, s. 228.

vyžadují, aby i světové informace byly stejně zábavné.⁴⁶ Pravdivé a faktické zpravodajství totiž hraničí s nudností, čemuž se média snaží vyhnout, aby nezanikla.

Jinak řečeno, lidé chtějí vidět to, co se jim líbí a přijde jim zábavné. Velmi se zvyšuje poptávka po zábavných, i když nepravdivých informacích, takže si nemá kdo stěžovat na lháře. Každý si prostě najde „to své“. Dnes bohužel neexistuje žádný klíč, podle kterého bychom poznali, které médium bylo založeno proto, aby lhalo, a které nám přináší naopak čistou pravdu.⁴⁷

---

⁴⁶ Srov. Již neexistuje povinnost médií říkat pravdu. In: *Odkryté pravdy* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.odkrytepravdy.cz/clanky/nezavisly-vyzkum/jiz-neexistuje-povinnost-medii-rikat-pravdu.html>>.

⁴⁷ Srov. tamtéž.

3 Kinematografie

Persistence zrakových vjemů je schopnost lidského mozku uchovat si obrázky vnímané okem ještě chvíli poté, co zmizí ze zorného pole. Doznívání zrakových vjemů znali již staří Egypťané, ale teprve v polovině 19. století tento jev zužitkují estrádní podnikatelé při zábavných optických představeních. Vyrábějí se přístroje různého druhu a složitosti, které divákům poskytují iluzi pohybu.⁴⁸

První, kteří slavili úspěch se svými „oživými obrázky“, byli bratři Lumièrové. Proslavili se v roce 1895, kdy zvali pařížské občany na skvělou podívanou do kavárny, která se proměnila v kinosál. Lidé byli nadšení, překvapení a udivení. Diváci si však tenkrát neuvědomovali, že se stali svědky historických okamžiků.⁴⁹ Film má složitou historii, ale teprve v roce 1995 slavil své sté výročí. Svět si tak připomněl právě datum, kdy bratři Lumièrové patentovali přístroj, který předváděl pohyblivé obrázky.⁵⁰

Filmový obraz je způsob líčení události, příběhu, zvláštním způsobem seřazeným s přesně organizovanými úseky. Má tedy svou vlastní kontinuitu a konfliktní vztah v novém syntetickém čase i prostou.⁵¹

Film je skladba, podobně jako filharmonický orchestr pod vedením dirigenta. Vzniká jako kolektivní dílo, v němž významnou roli hraje autor, dramaturg a scénárista, který látku formuje do podoby scénáře, podle kterého se všechny složky rozezní, a první housle v tomto ansáblu hraje kameraman. Výsledek jeho výkonu je vidět od samého začátku do konce, nikdy se neskryje projev ostatních a jeho nástroj nemá nikdy pauzu.⁵²

S obrazem ve filmu tedy přímo souvisí stav profesionálně použité techniky. Týká se to techniky nejen kamerové, ale i osvětlovací, trikové, zvukové, vlastností materiálu, techniky laboratorního zpracování a podobně.⁵³

Zázrak filmového obrazu se již po desetiletí snaží objasnit řada teoretiků, zatím se jim jej však nepodařilo zcela osvětlit.⁵⁴

---

⁴⁸ KUPSC, J. *Malé dějiny filmu*. Praha: Cinemax, 1999, s. 9.

⁴⁹ Srov. HÁBOVÁ, M. *Když obrazy ožijou*. Praha: Čs. filmový ústav, 1989, s. 9.

⁵⁰ Srov. BERGAN, R. *Film*. Praha: Slovart, 2008, s. 16.

⁵¹ Srov. BARAN, L. *Zázraky filmového obrazu*. Praha: Panorama, 1989, s. 29.

⁵² Srov. tamtéž, s. 28.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 29.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 29.

3.1 Česká kinematografie

Počátky české kinematografie jsou spjaté především se jménem architekta Jana Kříženeckého. Ten ve své tvorbě zaznamenával především události, které přinášel každodenní život v Praze. Vedle toho se však pokoušel i o hrané skeče, což dnes považujeme za počátky českého hraného filmu. Jan Kříženecký poprvé předvedl svou tvorbu v roce 1898 na výstavě architektury a inženýrství v Praze.⁵⁵

V roce 1907 bylo v Praze otevřeno první stálé kino, jehož majitelem byl významný průkopník kinematografie v Čechách Viktor Ponrepo.⁵⁶ Přestože se produkce do roku 1918 nemůže srovnávat se zahraniční konkurencí, má toto období z hlediska československého filmu svůj nesporný význam, neboť na našem území bez většího časového odstupu zakotvil nový technický vynález- film.⁵⁷

Zásadním se stal rok 1933, kdy byly na předměstí Prahy otevřeny barrandovské ateliéry. Stejně jako nyní, i tehdy patřily mezi nejlépe vybavené v Evropě. Po válce byla v Praze založena národní filmová škola FAMU. Díky ní se můžeme pyšnit režiséry jako Ivan Passer, Jiří Menzel, Věra Chytilová a Miloš Forman. Jan Kádár a Jiří Menzel se stali majiteli Oscara za nejlepší zahraniční film. Toto úspěšné období ukončili Rusové svou invazí v roce 1968. Někteří významní režiséři včetně Kádára a Formana emigrovali do USA. Chytilová měla zakázanou činnost.⁵⁸

Srpnová invaze zasáhla tedy do všech oblastí života, včetně filmu. Dá se říci, že cenzura způsobila nenávratné škody, neboť filmař potřebuje ke své práci dostatek financí a profesionální tým, zatímco například hudebník či spisovatel může psát „do šuplíku“. Velké množství přichystaných záměrů zůstalo torzy, jiné již dotočené se dočkaly premiéry až v roce 1990.⁵⁹

3.2 Česká a československá kinematografie po roce 1989

Po proměnách v roce 1989 se čeští filmaři museli vyrovnat s novými ekonomickými a organizačními podmínkami. Změnil se charakter celého filmového průmyslu, který už nebyl jako v minulosti dotován z výnosů státních filmových podniků. Česká

---

⁵⁵ Srov. TOEPLITZ, J. *Dějiny filmu*. Praha: Panorama, 1989, s. 9.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 9.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 9-10.

⁵⁸ Srov. BERGAN, R. *Film*. Praha: Slovart, 2008, s. 191.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 494.

kinematografie - při roční produkci 20-25 filmů - byla od této doby finančně odkázána na minimální podporu státu (dotace pouhých 50-70 milionů Kč ročně) či dále na aktivity soukromých producentů. Od začátku 90. let vznikaly více či méně úspěšné společnosti (např. Bonton, Space Films, Bioscop, Ateliéry Zlín) a výraznou producentenskou činnost rozvinula i veřejnoprávní Česká televize, která se stala postupně největším koproducentem českých filmů.⁶⁰

Na počátku devadesátých let vzniklo mnoho komedií, ve kterých se autoři snažili vyrovnat s minulostí a zavděčit se divákovi (1991: Tankový prapor - Vít Olmer, 1992: Černí baroni - Zdeněk Svěrák). O něco později vzniklo několik smířlivých filmů, ve kterých skupina autorů hledala opět vyrovnání se s minulostí (1991: Obecná škola - Jan Svěrák, 1990: Vracenky - Jan Schmidt).⁶¹

Český film také dlouhou dobu čekal na velký mezinárodní úspěch. Několik tvůrců se sice uplatnilo na menších evropských festivalech, nicméně průlom v zájmu o českou kinematografii zaznamenal až film Jana Svěráka Kolja, který v roce 1997 obdržel Oscara za nejlepší zahraniční film. Svěrák i v dalších svých dílech (1991: Obecná škola, 1994: Jízda, 1998: Tmavomodrý svět, 2006: Vratné lahve) dokázal sloučit profesionálně precizní realizaci s jemným humorem a sentimentem.⁶²

Na vlnu starších kolegů navazuje v současnosti i skupina dalších autorů, často označována jako „nová nová vlna“. Ve svých scénářích vypovídajících o antihrdinech, kteří za zdánlivou vyrovnaností skrývají své nedostatky (2000: Samotáři - David Ondříček, 2005: Příběhy obyčejného šílenství - Petr Zelenka, 1999: Návrat idiota - Saša Gedeon). Určitý posun pak můžeme pozorovat v tragikomických pohledech ve filmech Alice Nellis - 2000: Ene bene, 2001: Výlet, 2007: Tajnosti a Marka Najbrta Mistři.) Nostalgický filmový tvar tu mísí s kritičtější výpovědí ostře komentující současnost.⁶³

3.3 Televize

Nejvýznamnějším činitelem v oblasti masmédií je televize. Pokud to tak bude pokračovat, stráví většina dnes narozených dětí před televizí více času než při jakémkoliv

---

⁶⁰ Srov. BERGMANOVÁ, P. Historie české kinematografie po roce 1989. In *Literatura a film* [online]. 2.1.2008 [cit. 17.3.2013]. Dostupné na WWW: <<http://literatura-film.blog.cz/0801/historie-ceske-kinematografie-po-roce-1989>>.

⁶¹ Srov. tamtéž.

⁶² Srov. tamtéž.

⁶³ Srov. tamtéž.

jiné činnosti kromě spánku. Dá se říct, že naprostá většina lidí vlastní televizor. V západních zemích je televize v provozu 5-6 hodin denně. Ve spojení s televizí existuje i dnes velká spousta televizních her.⁶⁴

Existuje velké množství výzkumů, které se pokoušejí vyhodnotit, jak televize ovlivňuje naše jednání. Výzkumy se nejčastěji soustřeďují na působení televize, na výskyt násilí a zločinu, povahy televizních zpráv a role televize ve společenském a kulturním životě. Asi tři čtvrtiny těchto výzkumů ukazují, že je pravděpodobné, že zde určitá souvislost existuje.⁶⁵

---

⁶⁴ Srov. GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, s. 363-364.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 366-377.

4 Sociální práce

Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života.⁶⁶

Stanovit globálně platný přehled cílů sociální práce není možné. Rozdíly mezi jednotlivými kulturami a zeměmi jak v teoretickém pojetí sociální práce, tak v praktickém výkonu těchto činností jsou velké. Způsob, jakým se sociální práce koncipuje a provádí v euro-americkém civilizačním okruhu, není vhodný ani přijatelný v jiných kulturách. Východní země (Indie, Čína, Japonsko) ve svých soustavách sociálních služeb podporují spíše rodinu než jednotlivce.⁶⁷

4.1 Vývoj sociální práce jako vědní disciplíny

Naprostá většina známých společností sociální práci prováděla nebo provádí, i když tato činnost v nich není jako sociální práce rozmnožována. Staré civilizace propojovaly ideál solidarity s náboženstvím. Přesněji řečeno, náboženství natolik pronikalo všemi oblastmi společenské praxe, že v něm byl zakořeněn imperativ solidarity. Za všechny nabízející se příklady připomeňme jeden dodnes aktuální: Islám počítá mezi pět základních způsobů osvědčování pravé víry i poskytování almužen chudým, přičemž jeden typ almužny se dává dobrovolně a druhý se dává povinně, takže se z něj v některých východních zemích prakticky stala daň. Výnos těchto almužen je užíván na dobročinné účely, ale i na šíření „pravé víry“.⁶⁸

Vývoj sociální práce jako svébytného oboru v rámci proamerické civilizace můžeme sledovat zhruba jedno století. Většina společností si však již dříve vytvářela

---

⁶⁶ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 11.

⁶⁷ Tamtéž, s. 11.

⁶⁸ Tamtéž, s. 11.

zárodky institucí, které reagovaly na soudobé sociální problémy doby. Teprve novověký stát však začíná přijímat představu o tom, že společnost by měla být spravedlivá ke všem lidem bez výjimky. Otevírá se debata o adekvátním vytváření a rozdělování sociálního blahobytu.⁶⁹

Sociální práce jako taková vznikla v průlomových západních zemích Evropy a v USA až na konci 19. století.⁷⁰ Na území našeho státu je sociální práce na určitém vrcholu v období před druhou světovou válkou. Vzhledem k následujícím událostem se dnes můžeme vrátet k předválečné tradici.⁷¹

4.1.1 Totalitní éra

Etapa mezi lety 1948 a 1989 byla pro sociální práci zásadním obdobím, neboť se na jejím vývoji projevila velmi negativně. Sociální práce byla degradována na středoškolskou a administrativní úroveň, což znemožnilo přípravu sociálních pracovníků na pomoc při řešení aktuálních problémů moderní doby. Ještě několik let po roce 1989 převládala na některých školách administrativa nad vlastní metodologií sociální práce.⁷² Hlavní příčinou této skutečnosti byl předpoklad, že všechny sociální problémy od chudoby až po války zmizí, jakmile zaniknou třídní rozdíly.⁷³

Přístup k potřebným, například k seniorům, vyjadřuje slogan „*dědeček a babička ujídají nám chlebička*“. Stáří bylo považováno za chybu člověka. V souladu s tímto názorem fungovala i organizace péče o staré občany. Cílem bylo centralizovat lidi stejného věku do domovů důchodců a poskytnout jim státem odsouhlasenou péči. V těchto zařízeních navíc stát schvaloval péči poskytovanou zcela nekvalifikovanými zaměstnanci.⁷⁴

Podobná situace se týkala také nemocných a handicapovaných lidí. Jejich problém se většinou neviděl a na péči nebyly peníze. Proto byli postižení převážně odkázáni na domácí péči. Pokud nároky na péči byly vyšší, lidé byli hospitalizováni či přemísťováni do ústavů sociální péče, které často splývaly s domovy důchodců.

---

⁶⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 83.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 98.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 111.

⁷² Srov. HANUŠ, P. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. *Časopis sociální práce*. 2007, roč. 2007, č. 1, s. 6.

⁷³ MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 140.

⁷⁴ Srov. KABÁT, J. *Psychologie komunismu*. Praha: Práh, 2011, s. 320.

Citlivější pozorovatelé také zjistili, že u nás v porovnání se západem nejsou invalidé. Skutečností však bylo, že pro handicapovaného bylo prakticky nemožné opustit dům a běžně se podílet na normálním životě, neboť neexistovaly žádné speciální podmínky, pomůcky a péče.⁷⁵

I to má vliv na současné pojetí sociálního pracovníka nejen v mysli lidí, ale i v dílech autorů.

4.1.2 Současnost

Období po revoluci ukazuje velkou potřebnost sociální práce a profesionálních pracovníků při řešení sociálně patologických jevů, které byly do této doby pečlivě skrývány. Jedná se například o prostituci, bezdomovectví či nezaměstnanost. Sociální práce se tedy učí novým metodám, například se snaží o deinstitucionalizaci sociálních služeb. Zažívá nástup nestátních organizací (církevních i necírkevních), novinkou jsou také přicházející dobrovolníci. Profesionální sociální pracovníci mají též oporu ve Společnosti sociálních pracovníků a komoře Sociálních pracovníků.⁷⁶

Přes zlepšení podmínek pro sociální práci jsou sociální pracovníci společností stále nedoceňováni a to jak po stránce ekonomické, tak po stránce celkového přijetí veřejností, neboť jsou často chápáni pouze jako administrativní pracovníci a úředníci.⁷⁷

---

⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 326-328.

⁷⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007, s. 152-153.

⁷⁷ Srov. BAJER, P., TOKÁROVÁ, A. Široká veřejnost stále vnímá sociálních pracovníků jako úředníky. *Časopis sociální práce*. 2007, roč. 2007, č. 1, s. 15.

5 Sociální pracovník

Pokud v minulosti vznikla nepříznivá situace, rodina byla první, která se o potřebného postarala, popřípadě se zde přičinila komunita. Pouze v nejtěžších případech zasáhly zejména církevní instituce, které problém charitativně řešily. Člen společnosti vedle svých pracovních a rodinných povinností plnil také funkci, kterou lze označit za interního sociálního pracovníka. Vývojem společnosti se tato role externalizovala a stala se z ní samostatná lidská profese – sociální pracovník.⁷⁸

Profese sociálního pracovníka vznikla proto, že staré mechanismy již nebyly schopné řešit nové nepříznivé situace. Proto sociální pracovník vstupuje do boje za zlepšení životních podmínek a to prostřednictvím práce s jednotlivcem, skupinou či komunitou. Sociální pracovník se snaží zejména o zlepšení narušených sociálních vztahů v přirozeném prostředí, učit jednotlivce správným životním postojům a chování, či pomáhat člověku ke svobodnému životu v demokratické společnosti. V rámci těchto aktivit spolupracuje s dalšími odborníky a spojuje je do multidisciplinárního týmu. Sociální pracovník zde funguje jako koordinátor týmu, nesmí být chápán pouze jako administrativní pracovník.⁷⁹

5.1 Kvalifikační požadavky sociálního pracovníka

Kvalifikační požadavky musí být splněny v rozsahu, který je stanoven v § 110 a 111 sociálního zákona. Jedním ze základních kvalifikačních požadavků je absolvování minimálně vyššího odborného vzdělání zaměřeného na sociální práci. Kromě vyšší odborné školy je zde i možnost získání vysokoškolského titulu (Bc., Mgr.). Předpoklady k výkonu povolání sociálního pracovníka stojí zejména na způsobilosti k právním úkonům, bezúhonnosti, či na zdravotní a odborné způsobilosti podle sociálního zákona.⁸⁰

---

⁷⁸ Srov. HANUŠ, P. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. *Časopis sociální práce*, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 5.

⁷⁹ Tamtéž, s. 8.

⁸⁰ Srov. MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových zařízeních*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 86.

5.2 Stručný popis práce sociálního pracovníka

Obecný popis náplně práce sociálního pracovníka je nesmírně rozsáhlý. Konkrétní činnosti se pak řídí zejména typem zařízení, kde je sociální pracovník zaměstnán. Sociálního pracovníka však může charakterizovat například následující: řídí se platnými zákonnými normami, řídí se platnými organizačními normami, zná náplň činnosti zařízení i jeho organizační strukturu, dodržuje standardy kvality sociálních služeb, provádí sociální poradenství, vede dokumentaci jednotlivých uživatelů, trvale sleduje odborné a nové poznatky v sociální oblasti, zachovává mlčenlivost o skutečnostech, spojených s výkonem jeho povolání, při práci dodržuje etické zásady, zná dokonale náplň své práce, spolupracuje s dalšími pracovníky v zařízení, případně s pracovníky nejrůznějších úřadů, respektuje přání, potřeby a požadavky klienta, účastní se supervizi.⁸¹

Hlavním úkolem sociálního pracovníka je pak úkol přispívat ke zlepšení narušených sociálních vztahů v přirozeném prostředí, učit jedince správným životním způsobům a chování, pomáhat člověku ke svobodnému životu v demokratické a svobodné lidské společnosti.⁸²

5.3 Vlastnosti sociálního pracovníka

Kromě teoretických znalostí je nutná i práce na vlastní osobnosti, postupné získávání pracovních zkušeností, rozvoj empatie či asertivních dovedností. Zásadní vlastností sociálního pracovníka je také altruismus.⁸³

Sociální pracovník je profesionál, který je osobnostně vyrovnaný, altruisticky založený, vzdělaný v oboru sociální práce. Je sociálně-psychologicky kompetentní k tomu, aby klientovi dokázal pomoci při řešení situací každodenního života, které nezvládá sám, a proto hledá pomoc.⁸⁴

Některé organizace očekávají od sociálních pracovníků, že bude „administrátor“. Dostane jasně vymezenou agendu s předepsanými rozhodovacími postupy. Očekává se,

---

⁸¹Srov. tamtéž, s. 87-88.

⁸²Srov. HANUŠ, P. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. *Časopis sociální práce*, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 5.

⁸³Srov. BAJER, P., TOKÁROVÁ, A. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. *Časopis sociální práce*, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 12.

⁸⁴Srov. tamtéž, s. 13.

že bude schopen komunikovat s klientem tak, aby zjistil informace pro naplnění předem stanoveného rozhodnutí, které také administrativně vykoná. Tyto aktivity se dají považovat až za účetnické. Někdy se však jedná o složitější, ne čistě účetnické procedury, například při přípravě podkladů pro soudní rozhodnutí o umístění dítěte.⁸⁵

Někdy se od sociálního pracovníka očekává, že bude ke klientovi přistupovat svým srdcem a svou roli bude považovat za formu filantropického poslání. Takto mohou přistupovat například pracovníci, kteří si nesou těžkou zkušenost z vlastního života, což jim může pomoci při porozumění potřebám svých klientů. Zaměstnavatelé, kteří takto chápou svého sociálního pracovníka, očekávají, že se bude řídit především citem a rozumem.⁸⁶ Profesionální sociální pracovník by měl zvládnout při výkonu povolání ovládat a kombinovat oba přístupy.

5.4 Vlastní zkušenost se sociálním pracovníkem

Z mého pohledu je sociální pracovník zejména „člověk“. Vyjmenované vlastnosti jsou k vykonávání této pozice nutné, nicméně neexistuje tak dokonalý člověk, který by disponoval pouze těmito pozitivními vlastnostmi. Jsou chvíle, kdy i ten nejlepší profesionál projeví obyčejné vlastnosti a nálady, jako je únava, stres, přenesení osobních problémů do pracovního světa, nebo pouhé fyzické či psychické vyčerpání, což jsem již za dobu své praxe v sociálních službách pozorovala. Je však důležité, aby si sociální pracovník ve vztahu s uživatelem zachoval profesionální tvář tak, jak je to jen možné a nepřenášel na uživatele své osobní problémy. Toto umění by mělo být také jednou ze zásadních dovedností kvalitního pracovníka. Naopak snaha a touha po pomoci uživateli by neměla přesáhnout vymezenou mez, aby pracovník nepřevzal uživatelovy problémy na svá bedra.

V konkrétních příkladech obrazu sociálního pracovníka v české a československé kinematografii, které uvedu v předposlední části práce, je jasně patrný velký rozdíl mezi tím, jakou mám vlastní zkušenost se sociálním pracovníkem a tím, jak je vyobrazen v médiích. Vždy se jedná o extrémní pohled (pozitivní i negativní) na tuto profesi, která dle mého názoru neodpovídá skutečnosti.

---

⁸⁵ Srov. MUSIL, L. Kvalifikovaný sociální pracovník je schopen s klientem samostatně pracovat. *Časopis sociální práce*, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 7.

⁸⁶ Tamtéž, s. 7.

6 Obraz sociálního pracovníka v české a československé kinematografii po roce 1989 a jeho vliv na názor veřejnosti

V následujícím textu budu hovořit o konkrétní mystifikaci médií. K tomu využiji vyobrazení sociálního pracovníka v české a československé kinematografii po roce 1989.

Se sociálním pracovníkem v české a československé kinematografii se běžný divák setkává jen velmi zřídka. Přesto při pátrání narazíme na několik snímků, ve kterých můžeme obraz této profese zaznamenat. V nejvýraznějších případech je však možné pozorovat zcela extrémní ztvárnění tohoto povolání, tzn., v jedné rovině se setkáváme s direktivní, zaujatou a nepřístupnou pracovnící, jindy se seznámíme s mladou a usměvavou ženou s chutí do práce v každé situaci. Jako divák jsem doposud nezaznamenala ztvárnění podoby sociálního pracovníka tak, jak ho popisuje odborná literatura.

Pro popis obrazu sociálního pracovníka v české a československé kinematografii po roce 1989 jsem zvolila tři díla, která pohlížejí na postavu sociální pracovnice z různých, dokonce až z extrémně odlišných úhlů. Jedná se o dvě divácky velmi úspěšná dramata a rozsáhlý, pravidelně vysílaný rodinný seriál.

Jak již bylo nastíněno v předcházejícím textu, existuje pravděpodobnost, že média mohou mít jistý vliv na společnost i jedince. Kinematografie, podstatná část médií, tedy není výjimkou a může v tomto směru usměřňovat názor diváka. V následujícím textu jsou proto popsány různé způsoby, jakými autoři pohlížejí na stejnou problematiku a podávají tak divákovi zcela odlišný pohled na věc.

6.1 Kolja

Jedná se o sentimentální příběh Jana Svěráka zrežirovaný v roce 1996. Starý mládenec, František Louka, se ocitá v tíživé finanční situaci, proto neváhá a přijme nabídku uzavřít sňatek s ruskou imigrantkou. Tím nezíská jen krásnou manželku, ale i finanční obnos, který mu pomůže z větší části splatit dluhy a jeho žena díky tomuto manželství získá české občanství. Vzhledem k tomu, že příběh je zasazen do období těsně před listopadem 1989, „formální“ manželka emigruje do západního Německa a Louka je tak

okolnostmi odsouzen k péči o jejího pětiletého syna Nikolaje. Nyní se otevírá příběh soužití nerudného stárnoucího muže bez vztahu k dětem a malého ruského chlapce, který je donucen žít v cizí zemi, v péči cizího muže. Louka si po krátké době uvědomí, že péči o chlapce nezvládne a požádá o pomoc odbor sociální péče o dítě. Po překonání prvních peripetií při péči o chlapce, vzniká mezi nevlastním otcem a synem zvláštní citové pouto, které změní Františkův celkový pohled na věc a Kolja se zdá konečně spokojený. Právě v tomto okamžiku vstupuje na scénu postava sociální pracovnice s příznačným jménem Zubatá.⁸⁷

Stejně ostře, jako zní její příjmení, působí zjev i vystupování této osoby. Sociální pracovnice zde působí tvrdě a nepřístupně. Postrádá základní schopnosti a vlastnosti sociálního pracovníka, jako je empatie či altruismus. Zcela neovládá základní techniky aktivního naslouchání, otčíma dokonce vůbec nepouští ke slovu. Svou práci vykonává pouze na základě jasně daných předpisů a jednotlivému případu nepřikládá individuální hodnotu. Působí striktně jako administrátor a do práce s případem nevkládá ani nejmenší část své osobnosti. Negativní povaze sociální pracovnice přidává i fakt, že oba hlavní hrdinové jsou nuceni k útěku před osobou, která chce toto láskyplné soužití otčíma s nevlastním synem rozdělit. Její obraz zcela odpovídá obrazu sociální práce dané doby, tzn., hledá nejjednodušší a nejlevnější řešení. Umístění chlapce do dětského domova v SSSR se zdá nejvýhodnější variantou.⁸⁸ Dle mého názoru nám režisér prostřednictvím přísné sociální pracovnice představuje tvrdost a nekompromisnost předrevoluční doby.

Tento obraz sociální pracovnice prostřednictvím televizních obrazovek vstoupil do tisíců domácností a svou výrazností mohl negativně ovlivnit úsudek o povaze profese sociálního pracovníka. V práci jsem již nastínila přirovnání mé osoby, jako budoucí sociální pracovnice, ke zmíněnému obrazu sociální pracovnici.

6.2 Requiem pro panenku

Přestože ve filmu nevystupuje konkrétně definovaný sociální pracovník, považuji za důležité tento snímek zmínit, neboť dle mého pozorování plní místní vychovatelky jak

---

⁸⁷ Srov. *Kolja* [film na DVD-ROM]. Režie Jan Svěrák. Česko: 1996, 1:31min. – 1:34min.

⁸⁸ Srov. tamtéž.

funkci výchovnou, tak práci spadající do kompetencí sociálního pracovníka. Film je natočen v roce 1991 na základě reportáže napsané Josefem Klímou.

Čtrnáctiletá Marika je po smrti matky a znásilnění vlastním otcem umístěna do ústavu sociální péče pro mentálně postižené dívky. Přes veškerou snahu dokázat svou odlišnost od ostatních dívek je svým okolím stále nevyslyšena a zůstává tak díky administrativnímu pochybení v prostředí zcela nevyhovujícím pro život mladé a zdravé dívky.⁸⁹

Krátce po nástupu do zařízení zjišťuje, že zde panuje nesmírně kruté zacházení s chovankami ze strany vychovatelek a ostatního personálu. Dochází zde k psychickému, fyzickému i sexuálnímu týrání. Dívky jsou personálem oslovovány hanlivými a ponižujícími přívsky. Není zde minimální snaha o rozvoj sociálních dovedností a následnou sociální integraci. Pracovníkům jde zejména o trestání a to i za zanedbatelné prohřešky. Přes upozornění místního lékaře na přehnanou aplikaci medikamentů jsou dívkám neustále podávána silná farmaka, díky čemuž zde dochází i k úmrtím. Bití, zavírání do klecí či trestání proudem vody je zde na denním pořádku.⁹⁰

Hrdinka nalézá útěchu pouze u jedné z vychovatelek, která se však brzy stane také jednou z obětí svých kolegyň, jimi je také udána a následně zatčena. Zoufalá dívka se nakonec odhodlá k zoufalému činu. V budově způsobí požár, jehož následkem umírá 26 děvčat. Marika je poté odsouzena k pěti letům odnětí svobody.⁹¹

V porovnání s filmem *Kolja* zaznamenávám jistou podobnost, neboť v obou z děl je na pomáhajícího pracovníka vrháno silně negativní světlo. Režisér Renč se však nebál zajít do ještě většího extrému. Zatímco Svěrák představuje divákovi sociálního pracovníka jako zarputilého, nepříjemného a nepřístupného nepřítele, Renč se nebojí ukázat nám tyrana a trýznitele. Sociální pracovník či vychovatel je předveden jako nezpůsobilý a nevzdělaný zaměstnanec, konkrétně je ve filmu uvedeno, že se jedná o bývalé členy armády, ošetřovatele jatečního dobytka či alkoholiky, tedy o personál bez jakýchkoliv kompetencí k vykonávání pomáhající profese.

Něžná krásná a nevinná dívka, kvalitní herecké výkony, působivá hudba i kamera se postaraly o dokonalou atmosféru. Pozornost diváka může přilákat i poznámka o příběhu motivovaném skutečnou událostí.

---

⁸⁹ Srov. *Requiem pro panenku* [film na DVD-ROM]. Režie Filip Renč. Československo: 1991, 0:3 min. – 1:22 min.

⁹⁰ Srov. tamtéž.

⁹¹ Srov. tamtéž.

Poukazem na skutečnou událost si režisér získal až nečekanou pozornost a úspěch své slavné prvotiny. Dokázal tak mnohem více šokovat obecnost úrovní našich sociálních služeb a pomáhajících pracovníků a to dílem, které si však může s realitou značně odporovat a tím mystifikovat mnoho „věřících“ v tuto hrůzu.

Existuje totiž teorie, že skutečný příběh se v reálu odehrál poněkud jinak. Tyto pochyby sice panují, v dnešní době jsou však zcela marné. Film nám totiž podává zcela přesvědčivý dojem o povaze sociálního pracovníka a dokonce se nás o jeho pravdivosti snaží přesvědčit. Pátrání po pravdivosti snímku pak závisí pouze na následné dobrovolné aktivitě diváka.

6.3 Ordinace v růžové zahradě 2

Ordinace v růžové zahradě 2 je český seriál režiséra Jána Sebechlebského. Jedná se o seriál, který přiláká každou epizodou k televizním obrazovkám statisíce diváků.

Přestože se jedná o seriál z lékařského prostředí, v jednotlivých epizodách se setkáváme s příběhy z jakýchkoliv jiných oblastí, zejména ze soukromého života lékařů a jejich rodin. V seriálu se setkáváme s postavami zastupující nejrůznější profese. Kromě místní známé policistky či vždy pracující barmany, se setkáváme i s postavou sociální pracovnice, přítomné v jakékoliv nepříznivé sociální situaci, která čas od času v seriálu nastane.⁹²

Režisér nechává roli pracovnice sociálního odboru ztvárnit ve zcela jiném světle, než na jaké jsme byli zvyklí v předcházejících dvou kinematografických počinech. Slečna Lásková, tak zní jméno mladé a krásné sociální pracovnice. V každé situaci se objevuje jako ochotná a usměvavá dáma, která do své práce vkládá velkou část své osobnosti. Jistě u ní můžeme vyzorovat mnoho pozitivních a velmi užitečných vlastností. Je empatická, altruistická i asertivní. Disponuje tak mnoha vlastnostmi, které literatura sociálnímu pracovníkovi předepisuje. Na druhou stranu je více než očividné, že přístup slečny Láskové je až nereálně vstřícný. Je ochotna scházet se se svými klienty i po pracovní době a to i v případě, že se nejedná o akutní potřebu pomoci sociální pracovnice v místě bydliště, ale jen o klasické poradenství, vykonáváme obvykle na adrese například odboru sociální péče o dítě.⁹³

---

⁹² Srov. *Ordinace v růžové zahradě* [televizní seriál]. Režie Ján Sebechlebský. Česko: 2011. TV Nova.

⁹³ Srov. tamtéž, 261. díl, Máma seká latinu. [epizoda televizního seriálu]. 26.4.2011, 5:38 min. – 7:10 min., 28:4 min. – 29:45 min.

Mladý věk a málo pracovních zkušeností této sociální pracovnice možná přispívá k tomuto velmi vstřícnému přístupu, nicméně podsouvá divákovi nereálnou podobu této profese. Přestože sociální pracovník by měl disponovat vlastnostmi, jako je například zmíněná empatie, měl by si zároveň udržovat i profesionální tvář a odstup od uživatele sociální služby. Jednak tak chrání sám sebe, ale zejména tak nepodsouvá klientovi představu, že ona je řešitelem jeho problému.

Divákovi je zde tedy představena sociální pracovnice, která řeší problémy za klienta, je vždy usměvavá a na mne jako na diváka působí jako robot, na kterém se neprojeví únava či jiná, než skvělá nálada. Osobně jsem se s takto vstřícnou pracovnící nesetkal ani v osobním životě, ani během absolvování školní praxe v zařízeních sociální péče. Zároveň si nedokážu představit samu sebe jako sociální pracovníci, která je při takovém počtu klientů vždy usměvavá a nadšená.

Opět mohu jen zmínit, že běžný divák se může nechat ovlivnit, co se týče názoru na roli sociální pracovnice. Při setkání se skutečnou sociální pracovnící může být jejím přístupem překvapen.

Závěr

Jedním z cílů mé práce bylo zamyšlení se nad tím, jakou roli média v našich životech hrají, jak na nás působí a čím nás ovlivňují. V práci jsem proto zmínila předpokládané vlivy médií na publikum, ať už krátkodobé či dlouhodobé, plánované či neplánované a podobně. Tímto tématem se zabývalo a zabývá již mnoho vědců, přesné znění a principy vlivu médií na společnost nám však žádný z nich na základě provedených výzkumů nepopsal. Je však zřejmé, že můžeme určitý vliv médií předpokládat, proto ve své práci mluvím o předpokládaných účincích médií. Důkazem, že společnost vliv médií předpokládá, je kromě uvedených příkladů již vzniklá historie v bádání po principech vlivu médií.

V otázce mystifikace médií jsem uvedla i příklady ze svého života. Odpověď na otázku, proč média lžou, však opět nikdo nedokáže zodpovědět zcela přesně. Můžeme pouze polemizovat a předpokládat. Abych uvedla, jak konkrétně média publikum mystifikují, rozhodla jsem se pro konkrétní příklady lží. Obraz sociálního pracovníka ve filmu byl velice vhodným příkladem, neboť jsem narazila na zobrazení, která zcela neodpovídají skutečnosti. Proč kinematografie v této oblasti lže, opět nemohu přesně zodpovědět. Tuto mystifikaci však dokážu upozorovat a ptát se, proč tomu tak je.

Jedná se skutečně pouze o lež podsouvanou divákovi, nebo jde o celkovou představu společnosti, tudíž i médií, o této profesi? Tuto variantu zahrnuji do jedné z možností, neboť vzhledem k vývoji sociální práce jako vědního oboru měl sociální pracovník pouze něco málo přes jedno století na to, aby svou činnost představil občanům. Tato doba přesto pro sociálního pracovníka nebyla jednoduchá. Musel se vyrovnat s těžkými časy v období válek, či mnoha lety totalitního režimu, který nepovažoval sociální práci za důležitou, proto se o ní ani nemluvalo. To se na známosti sociálního pracovníka projevilo natolik, že měl vlastně pouhých dvacet tři let na to, aby se o něm občané dověděli vše podstatné. Kromě krátkého časového období se na známosti profese sociálního pracovníka mohly projevit i další vlivy. Sociální práce je totiž obor, se kterým se většinou setkají pouze lidé, jejichž sociální fungování je více či méně narušeno, tzn., většina společnosti nepřijde se sociálním pracovníkem do pravidelného styku.

V porovnání s jinými profesemi, dovolím si uvést například učitele, je proto sociální pracovník v nevýhodné pozici. Nejen že právě učitel je ve společnosti rozšířené povolání, o jehož studium mají každoročně zájem tisíce studentů, ale i co se týče

přístupu společnosti k této profesi, pozorují značný rozdíl, například co se finančního ohodnocení týče. Zatímco učitel působí ve společnosti stovky let, sociální pracovník takovou možnost neměl. Učitel je člověk, který předává dětem své zkušenosti a snaží se je kvalitně socializovat, sociální pracovník se však objevuje nejčastěji v blízkosti lidí, kteří z určitého důvodu potřebují pomoci překročit životní překážku. Na základě zmíněného si troufám říci, že učitel dosahuje ve společnosti vyššího sociálního statutu. Jedná se však o složitou otázku, která by si zasloužila pečlivé zkoumání.

Další příčinou, proč média v oblasti zobrazení sociálního pracovníka lžou, mohou být emoce. Jako příklad si troufnu porovnat komerční a veřejnoprávní televizi. Každá strana podá divákovi naprosto stejnou zprávu zcela odlišným způsobem. Například, jedná-li se o přírodní katastrofu, při které zahyne 10 lidí, veřejnoprávní televize poskytne ničím nepřibarvené strohé informace, zatímco komerční televize přidá k reportáži dramatickou filmovou hudbu a poskytne rozhovor s rodinou jedné z obětí a podobně. Tím vyvolá v diváku soucit a vtáhne ho do děje reportáže. Je všeobecně známo, že komerční televize běžně vítězí, co se do počtu diváků týče. V případě ztvárnění sociálního pracovníka také pozorujeme velmi výrazné emotivní projevy. Jeho chování je zajímavé a rozhodně není nudné. A to je právě to, co je k udržení diváka u televizních obrazovek pro tvůrce pořadů nejdůležitější.

Otázka pak je, zdali obraz sociálního pracovníka ve zmíněných snímcích je pouze fikce, nebo skutečná představa společnosti o této profesi.

A jak může obraz sociálního pracovníka v české a československé kinematografii ovlivnit názor společnosti? S tímto souvisí kapitola o vlivu médií na názor diváků. Výzkumy o vlivu médií na názor publika nám zatím nepřinesly důkazy o přímém působení mediálního obrazu na společnost, tudíž tvrdit, že představa o profesi sociálního pracovníka je jasně umocněna jeho obrazem v kinematografii, by bylo značně nemoudré. Ovšem to neznamená, že tvrzení opačné je pravdou. Možná rozsáhlý výzkum by nám pomohl naklonit se více k té či oné straně.

Seznam použité literatury

Literární zdroje

BARAN, L. *Zázraky filmového obrazu*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-063-5.

BERGAN, R. *Film*. Praha: Slovart, 2008. ISBN 978-80-7391-136-2.

BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 2003. ISBN 80-7168-754-5.

Časopis sociální práce, 2007, roč. 2007, č. 1.

GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

HÁBOVÁ, M. *Když obrazy ožijou*. Praha: Čs. filmový ústav, 1989. ISBN 80-7004-039-4.

JIRÁK, J., WOLÁK, R. *Mediální gramotnost-nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007. ISBN 978-80-86212-58-6.

JIRÁK, J.; KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.

KUPSC, J. *Malé dějiny filmu*. Praha: Cinemax, 1999. ISBN: 80-85933-33-0.

MALÍKOVÁ, E. *Péče o seniory v pobytových zařízeních*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3148-3.

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-73.

McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1999. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9.

KABÁT, J. *Psychologie komunismu*. Praha: Práh, 2011. ISBN: 978-80-7252-347-4, s. 320.

REIFOVÁ, I. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7.

THOMPSON, K. *Klíčové citace v sociologii*. Brno: BARRISTER&PRINCIPAL, 2001. ISBN 80-85947-68-4.

TOEPLITZ, J. *Dějiny filmu*. Praha: Panorama, 1989. ISBN: 80-7038-016-0.

TRAMPOTA, T., VOJTĚCHOVSKÁ, M. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4.

Filmové zdroje

Kolja [film na DVD-ROM]. Režie Jan Svěrák. Česko: 1996.

Ordinace v růžové zahradě [televizní seriál]. TV Nova, Režie Ján Sebechlabský. Česko: 2011.

Requiem pro panenku [film na DVD-ROM]. Režie Filip Renč. Československo: 1991.

Webové zdroje

Již neexistuje povinnost médií říkat pravdu. In: *Odkryté pravdy* [online]. [cit. 2013-03-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.odkrytepravdy.cz/clanky/nezavisly-vyzkum/jiz-neexistuje-povinnost-medii-rikat-pravdu.html>>.

BERGMANOVÁ, P. Historie české kinematografie po roce 1989. In *Literatura a film* [online]. 2.1.2008 [cit. 17.3.2013]. Dostupné na WWW: <<http://literatura-film.blog.cz/0801/historie-ceske-kinematografie-po-roce-1989>>.

JIRÁK, J. O účincích médií. *Rvp: Metodický portál* [online]. 20.06.2005 [cit. 2013-03-05]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/246/O-UCINCICH-MEDII.html>>.

Abstrakt

PLOJHAROVÁ, M. *Sociální pracovník v české a československé kinematografii po roce 1989 a jeho vliv na názor společnosti*. České Budějovice 2013. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce T. Veber.

Klíčová slova: média, vliv médií na společnost, kinematografie, sociální pracovník

Práce je zaměřena na zamyšlení se nad tím, jakou roli v našich životech hrají média, jak nás ovlivňují a lžou nám. Další část je zaměřena na konkrétní lži médií, což je nastíněno skrze zobrazení sociálního pracovníka v kinematografii. Ve výsledku nechybí ani zamyšlení se nad postavením sociálního pracovníka v postmoderní společnosti.

Abstract

Picture of the social worker in the Czech and Czechoslovak cinematography after 1989 and its influence on the opinion of society

Key words: media, influence of media on society, cinema, social worker

The work is focused on thinking about, what role the media plays in our lives, how they are interact and lie to us. Another section focuses on specific media lies, which is outlined by depicting the social worker in the film industry. As a result, there are also reconsidering the position of social worker in postmodern society.